

„Maradjunk, hogy megmaradjunk”

A titói bársonyos diktatúra nem bánt kesztyűs kézzel a kisebbségi egyházakkal. Közvetlenül a háború után több mint húsz papot végeztek ki mindenféle bírósági ítélet nélkül, sokat száműztek, börtönbe vetettek, kivándorlásra készítettek – virágzó plébániák néptelenedtek el teljesen. A hívők közül sokan csak azért veszítették el állásukat, mert ősi európai szokás szerint templomban keresztelték meg gyermeküket, vagy mert házasságkötéskor oltár elé merészeltek állni – és ez kitudódott.

A hatalomnak sikerült az egyházat teljesen elszigetelnie, beszorítania a templomfalak közé, a magyar értelmiség és egyháza között szinte minden kapcsolat megszakadt. Mindez a délvidéki magyarság vallási életének elsorvadásához, a vallás magyarságmegtartó funkciójának megszűnéséhez vezetett. Egyedül a falusi földművesréteg gyakorolhatta szabadon a vallását – és gyakorolta is! –, legalább ilyen szempontból nem volt kiszolgáltatva a hatalomnak.

A délvidéki magyarság közel nyolcvan százaléka Bácska és Bánát területén él, s nagyobbik része katolikus. Reformátusok elsősorban Közép-Bácskában – Feketicsen, Moravicán – és Dél-Bánátban, valamint Baranyában találhatók nagyobb számban.

1944-ben az internálásból visszatért Lajčo Budanović bácskai katolikus püspöknek egy híveiben alaposan megfogyatkozott, romokban heverő egyházmegyét kellett újjáépítenie. Neki és utódjának, Matija Zvekanovićnak húsz évbe került az egyházzervezet megújítása, de a papság soraiban bekövetkezett hatalmas fogyatkozást mind a mai napig nem sikerült pótolni.

Zvekanović püspök nevéhez fűződik az új papnevelő intézet, a Paulinum felépítése. Az első jelentkezők az 1962/63-as tanévben iratkoztak be, az első érettségizők 1965-ben kerültek ki az intézetből. Volt időszak, amikor a diákok száma jóval meghaladta a százat, a főként a kisebbségeket sújtó 1975–76-os iskolareform azonban alaposan lecsökkentette a létszámot. Az intézet újabban nem papi pályára készülő fiatalokat is taníthat. Adományokból, nemzetközi Caritas-segélyből tartja fenn magát, állami támogatást sosem kapott. A szabadkai egyházmegye papjainak több mint hatvan százaléka itt készül fel hivatására.

Az önálló egyházmegyei rangot 1968. január 25-én nyerte el a már addig is létező egyháztartomány. Első magyar püspökét 1989. június 18-án avatták fel msgr. Péntes János személyében a szabadkai székesegyházban.

A szabadkai egyházmegyének jelenleg 12 esperesi kerülete és 112 plébániája van, a hívők száma mintegy 380 000, ebből közel 290 000 a magyar, mintegy 70 000 a horvát,

a többi pedig egyéb nemzetiségű. (Ezek a legutóbbi – 1992-es – adatok, a hívők létszáma azonban a közelben dúló háború, az etnikai tisztogatás, a tömeges elvándorlás következtében valószínűleg alaposan megcsappant.)

A bánáti Apostoli Kormányzóság területén a második világháború végén és után a „felszabadítók” több mint húsz templomot romboltak le, főleg az egykori német, mai telepes falvakban. Erős Lajos kisoroszi plébános könyvéből¹ tudjuk, hogy 1944-ben nyolc katolikus papot bírósági ítélet nélkül kivégeztek, tízet száműztek vagy gyűjtőtáborba hurcoltak, huszonhárman pedig elmenekültek vagy kivándoroltak. A paphiány miatt a napjainkban működő plébániák egyharmadára nem jut lelkész. Miután a hívők és a működő lelkészségek száma a tömeges elvándorlás következtében csaknem a felére csökkent, a korábbi nyolc esperesség a hatvanas évek végére háromra apadt. Az 1910-ben meglevő 67 plébániához képest ma már csak 40 működik.

A bánáti Apostoli Kormányzóság katolikusainak száma 1983-ban mintegy 880 000 volt, ami a lakosság 13 százalékát jelenti. Ebből a magyar katolikusok száma mintegy 77 000. A kormányzóság szentszéki döntés alapján 1986-ban átalakult Zrenjanini (Becsckereki) Egyházmegyévé, élére pedig – első bánáti püspökként – 1988-ban msgr. Huzsvár László került. Ezekben a vészterhes időkben nem kis dolog az, hogy magyar főpásztoruk van a szorongatott helyzetben levő bánáti katolikus magyaroknak, aki bácskai főpásztortársával egyetemben mindent megtesz megmaradásuk és ittmaradásuk érdekében.

A bánáti magyarokénál is súlyosabb helyzetbe kerültek a szerémségi magyar hívők. Akárcsak a moldvai csángómagyar testvéreik, nemcsak iskolában nem tanulhatnak már sehol magyarul, de egyetlen plébánián sincs pap, aki anyanyelvükön hirdetné az igét.

A Drávaszögben az elmúlt hetven esztendőben a katolikus hívők száma a kétharmadára fogyott: a délszláv háború kezdetén mintegy 20 000-en lehettek; körülbelül a felük volt magyar. A háború vihara őket is teljesen szétszórta. A drávaszögi templomok nagy részét pedig felekezetre való tekintet nélkül szétlőtték, felgyújtották, meggyalázták a „felszabadítók”.

A Mura melléki két esperesség 1941–46 között apostoli kormányzóságként visszakerült a szombathelyi egyházmegyéhez. A háború után a maribori püspök lett az apostoli kormányzó, aki nem sokkal később az esperességeket püspökségébe olvasztotta. Ehhez megkapta a szombathelyi püspök beleegyezését is, mert a magyar hívőkre példásan gondot viselt. Ezek létszáma viszont ennek ellenére jóval 10 000 fő alá csökkent.

A jugoszláviai magyar katolikusok könyvkiadói tevékenységét a jól felszerelt és igen termékeny újvidéki Agapé kiadó és az utóbbi időben a tóthfalusi Logos látja el, a magyar katolikus egyházi sajtót pedig a nagy hagyományú Hitélet képviseli.

A délvidéki református gyülekezetek semmivel sincsenek jobb helyzetben, mint a szórványmagyarok katolikus plébániái. A bácsfeketehegyi – feketicsi – református

¹Erős Lajos: Adalékok a Zrenjanini – Nagybecskereki Egyházmegye Történetéhez. Logos Kiadó, Tóthfalu, 1993.

püspökséget Hodosy Imre irányítja. Három egyházmegye tartozik hozzá: a bácskai 12 lelkésszel, a bánáti négy lelkésszel és a baranyai 3 lelkésszel. Bácskában Kiss Antal, a vajdasági magyarok érdekvédelmi szervezetének munkájában is igen tevékenyen részt vevő moravicai lelkipásztor az esperes, Bánátban pedig Csete Sz. István.

A bácskai és bánáti reformátusság együttesen mintegy 16 000 hívőt számlál, ehhez tartozott még a jelenlegi háború előtt az ősi baranyai gyülekezetek mintegy 5000-es lélekszáma – őket is, akárcsak katolikus nemzettársaikat, alaposan szétzilálták a nehéz idők.

„Túl kell élni ezt a helyzetet”, mondja a nagy tapasztalatú Kiss Antal esperes. „Még így szegényen is. Küzdelmes volt 1944-ben, és az ezt követő években is, de akkor volt reménység. Most viszont tele vannak az emberek félelemmel, ezért is mennek el sokan. A szabadsapatoktól rettegnek leginkább. A költő szavaival élve kell remélnünk egy jobb hazát és benne az erény diadalát. És ezt itt kell megvárni.”²

A délvidéki magyar reformátusok – és nemcsak reformátusok – számára nagy jelentőségű volt Tőkés László nagyváradi református püspök 1991-es vajdasági látogatása, amikor a VMDK szabadkai kongresszusának vendégeként istentiszteletet tartott Feketi-csen, Moravicán és Szabadkán, s nemcsak hitében erősítette meg a magyarságot, hanem tartásában és a szülőföldjéhez való ragaszkodásában is.

„Bár nekünk volnának ilyen egyházfőink”, írtuk akkor, „a közösségek gondjait és sorsát bátran felvállaló lelkipásztoraink, akik szólnak azokért, akikből vették – mert a gazdátlan nép halálra van ítélve.”³

A korábbi esztendőben ugyanis a délvidéki magyar „csúcsértelmiséghez” hasonlóan megfélemlített és elszigetelt egyház sem állt ki a közössége sorsát meghatározó kérdésekben. Magatartását talán Nozdroviczky Artúr horvátországi magyar református lelkész fogalmazta meg a legtalálékosabban egy újságcikkben:

„Járt itt a múltkoriban egy újságíró, s azt kérdezte a tanítónőtől meg tőlem: mit teszünk mi értelmiségiek az anyanyelv és az anyanyelvű kultúra érdekében, magyarul, az itteni magyarságért. Elkísérjük őket a beolvasásig, válaszoltuk, és azt hiszem, fölösleges a bővebb magyarázat.”⁴

A délszláv testvérháború kitörése és annak a délvidéki magyarságra mért súlyos csapásai mintha az egyházat is felrázták volna sokévtizedes bénultságából.

Amikor 1991. december 11-én Velencei Tamás bánáti katolikus plébánost, Majdán, Rábé és Oroszlámos falvak papját megalázó körülmények között rendőrök elhurcolták s a súlyos szívbeteg lelkipásztort akarata ellenére a horvátországi frontra kényszerítették, a VMDK Emberjogi Bizottsága mellett egyházi vezetők is felemelték szavukat, s kieszközlötték hazatérését.

²Magyar Szó, 1993. július 26.

³Dudás Károly: Esély a megmaradásra. VMDK évkönyv, 1991. – 11. l.

⁴Podolszki József: Csakugyan négy temetője van-e egy falunak? Képes Ifjúság, 1971. szeptember 15.

A teljes „áttörést” a bácskai és bánági püspök 1992. októberében közzétett közös pásztorlevele jelentette, amely a sajtóban **MARADJUNK, HOGY MEGMARADJUNK** címen vált közismertté.

„Felelősséggel üzenjük: Senki ne hagyja el a családi tűzhelyet. A rejtelmes testről egyetlen tagot letépni szörnyű fájdalmat okoz, akár egynek a hiánya is fogyást és haldoklást jelez. Semmilyen körülmények közt sem szabad könnyelműen elhagyni a szülőföldet, szegényebbé tenni Egyházat és Népet, melyhez századok során tartoztunk.

Istennek valamennyiünkkel terve van, s ehhez ad mindegyikünknek sajátos kegyelmet jósága, hogy megvalósuljon bennünk örök elképzelése. Ha tőle önkényesen megfosztjuk magunkat, az örökre gyökértelenné vált ember sorsa lehet osztályrészünk; elveszítjük önazonosságunkat, névtelen, jelentéktelen labdaemberré leszünk az otthon-talanok és hazátlanok tengerében. Aki hazáját veszítette, annak az idegen égbolt mindig felhősnek tűnik. Gyakran megtörténik, hogy a fészket veszítette ember személyes értékrendje összeomlik, beleértve akár hitének elvesztését is. Ezért Isten ígéjének tekintélyére hivatkozva „megállj!”-t kiáltunk és a történelmi pillanat komolyságával megfelelően kimondjuk: *maradjunk, hogy megmaradjunk.*”